

Erik Baláž:

Život je len jeden

/ Rozhovory s Katarínou Bartoňovou

Život je len jeden

Erik Baláž / Katarína Bartoňová

2019 / Vydavateľstvo Bajkal

Erik Baláž:

Život je len jeden

/ Rozhovory s Katarínou Bartoňovou

Bajkal

© Erik Baláž, Katarína Bartoňová, 2019

Všetky práva vyhradené.

Prvé vydanie.

ISBN: 978-80-973439-0-3

www.knihybajkal.sk

www.arollafilm.com

Osudová láska

Erik, prečo si sa rozhodol venovať ochrane prírody?

Keď som mal asi 19 alebo 20 rokov, zažil som v divokej prírode veľmi silný, takmer duchovný zážitok. Bolo to obdobie, keď som trávil veľa času v Tichej doline. Väčšinou som si vyšiel sám na nejaký kopec a strávil som tam zopár dní. Potom som prišiel na jeden-dva dni domov a zase som odišiel na päť dní do hôr. Často som pritom pozoroval zvieratá, najmä medvede, no nielen tie.

Keď je človek sám, začne postupne vnímať prírodu omnoho citlivejšie. Začne rozoznávať vtáky podľa spevu, vie, kedy a kde dozrievajú čučoriedky, prečo sa jelene chodia pást na určitú lúku, ale na inú nie, pochopí ako sa na krajinu pod sebou pozerá vlk, vidí a počuje všetko to, čo bežný smrteľník nemá šancu zaregistrovať. Postupne splynie s prírodou. Stane sa akoby jej súčasťou. Vo svete, v ktorom som žil, som neexistoval ja a Tichá dolina. Bola len Tichá dolina a ja som bol jej súčasťou. Dokonca aj na hviezdnu oblohu som sa nepozeral s pocitom, že aký som v tom vesmíre maličký a ako krátko žijem v porovnaní s dĺžkou života hviezd. Mal som pocit, že som súčasťou vesmíru, že ten vesmír - to som aj ja. Cítil som, že ŽIVOT JE LEN JEDEN. Bol som neuveriteľne šťastný, silný a slobodný. No súčasne som intuitívne cítil, že chrániť život vo všetkých jeho podobách je tá najhlbšia pravda. Vtedy sa ochrana prírody stala pre mňa záležitosťou ochrany seba samého. Odvtedy v podstate nemám inú voľbu.

Viem si predstaviť, že to bol silný zážitok. Zrejme ti to dáva energiu na všetku tú prácu. Tvoj vzťah k prírode už ale musel byť silný aj predtým. Kto si dnes chodí len tak posedieť na pár dní na nejaký kopec. Vieš, kde sa to celé začalo?

To je otázka, na ktorú asi nemám stopercentnú odpoveď. Možno je tá láska k prírode geneticky podmienená a zdedil som ju od rodičov, no možno je to spôsobené aj istou skúsenosťou z detstva. Keď som mal štyri roky, v mojom živote sa udiala zásadná zmena. Prestažovali sme sa zo Stropkova, kde sme dovtedy žili, do Liptovskej Kokavy pod Tatrami. Môj otec, ktorý sám pochádza z Liptovského Mikuláša, hovoril, že toto je to najkrajšie miesto na svete. Myslím, že tam sa to začalo.

Čím je to miesto také jedinečné? Pod Tatrami je mnoho dedín.

Liptovská Kokava je malá obec, ktorá leží priamo na úpätí západnej časti Vysokých Tatier, na dohľad od majestátneho Kriváňa, na ktorý je odtiaľ najkrajší výhľad. Zhodou okolností je to len pár kilometrov od Tichej a Kôprovej doliny. Ako dieťa som trávil veľmi veľa času vonku, najmä pri potoku Dovalovec a neskôr, keď som bol trochu väčší, pri rieke Belá. Belá je svoju krásou a divokosťou podobný fenomén ako Kriváň. To prostredie jednoducho láka byť vonku.

Ty súhlasíš so svojim otcom, že žiješ v najkrajšej časti sveta, ktorou je okolie Tichej a Kôprovej doliny s výhľadom na Kriváň?

Môžem povedať, že pre mňa neexistuje nič zaujímavejšie ako Tichá a Kôprová dolina, ktoré sú priamo pod Kriváňom, ale uvedomujem si, že označenie najkrajšie miesto na svete je subjektívne. Mne sa to skôr spája s tým, že tejto oblasti dobre rozumiem, poznám každý jej skrytý kút, rozumiem súvislostiam, lebo som tam trávil stovky a stovky dní. Pamätám si minulosť toho územia a vidím, čo sa tam deje dnes.

Ak som v prírode niekde inde na Slovensku, nie je to také zlé, i tak rozumiem súvislostiam, dokážem „čítať prírodu“ okolo seba. Ak by som šiel ďalej do zahraničia, napríklad do iného vegetačného pásma, tak by som šiel ďalej od toho „svojho“ a nebol by som schopný chápať tú prírodu do takej miery ako doma. Pre mňa napríklad Kriváň a Tatry sú dnes tak trochu už len kulisou, ktorú až tak nevnímam. Na prírode ma nefascinuje výstup na kopce a výhľad z nich. Pre mňa je to normálna vec, svet, v ktorom odmalička žijem. Mňa viac zaujíma výstup hore, keď napríklad prechádzam vyschnutým lesom a sledujem, ako sa príroda vyrovnáva s lykožrútom. Tatry nemám rád len preto, že sú to naše veľhory, ale ešte viac preto, že som mal možnosť spoznať niekoľko tatranských dolín a porozumieť tamojšej prírode.

Ako si sa teda naučil čítať prírodu a jej príbehy?

Malo to niekoľko fáz. Bezprostredné okolie Liptovskej Kokavy a rieka Belá boli mojím „ihriskom“ už od útleho detstva. Vedel som pri tečúcej vode presedieť hodiny a len pozorovať pre mňa fascinujúci život v rieke a jej okolí. S otcom sme chodili dole Belou každý rok, hľadali hĺbočiny na kúpanie, pili vodu priamo z rieky. Všimol som si, ako sa rieka každý rok menila. Každý rok sme hľadali nové miesta na kúpanie, pretože tie staré často zanikli po jarných povodniach a objavili sa nové. Videl som, ako funguje slobodná, nezregulovaná rieka. Asi intuitívne som pochopil, že to tak má byť, že je to takto správne.

A ako si sa dostal od vody k zvieratám a lesom?

Na gymnáziu som spoznal Karola Kaliského, chlapca z lesníckej a poľovníckej rodiny a rovnako zapáleného obdivovateľa tatranskej prírody. S Karolom a jeho bratom Mírom som začal chodiť do lesa a oni ma učili stopovať a pozorovať.

vať zvieratá. Postupne sa k nám pridala aj môj brat Braňo. Stopovaniu vlkov v zime na snehu sme sa venovali niekoľko rokov, občas sa nám podarilo nejakých vidieť aj naživo. Poznali sme svorku, ktorá žila v Tichej doline a ktorej teritórium sa začínalo už pri Liptovskej Kokave. Niekedy sme našli prvé vlčie stopy už 300 metrov za dedinou. Vedeli sme, aké veľké teritórium mala táto svorka, že to môže byť aj 150 – 200 kilometrov štvorcových, a na tom území sme ju dokázali nájsť. Videli sme, aké stratégie lovu mali vlci, že niekedy trvá aj niekoľko dní, kým sa im podarí niečo uloviť. Bohužiaľ, koncom 90. rokov túto svorku úplne vystrelali a zostal z nej len jeden vlk. Tým sa pre nás stopovanie vlkov de facto skončilo, lebo jeden vlk nedokáže poriadne loviť. Nerobí skoro nič, len sa motá po húštinách, chytá myši, žerie zdochliny a je ťažké ho vôbec vystopovať.

Čo ťa naučilo stopovanie vlkov?

Najviac asi vytrvalosti. Niekedy sme pri stopovaní prešli v snehu aj dvadsať až tridsať kilometrov za deň. Je to neskutočne namáhavé, ale zaujímavé. Už len zistiť, koľko vlkov žije vo svorke, trvá aj niekoľko dní. Svorka ide napríklad v rade za sebou tak, že pozorovateľ vidí len jeden rad stôp. V skutočnosti tam mohlo prejsť aj sedem vlkov. Tiež sme napríklad vyzozorovali, že počas poľovačiek na jelene vlky často ulovili na prvý pohľad zdravé a silné jelene. Pri bližšom pohľade sme však zistili, že to boli postrelené zvieratá, ktoré poľovníci netrafili tak, ako chceli. Tie zvieratá v dôsledku svojich zranení trpeli. Frustrujúce bolo ale najmä to čakanie na koniec sezóny lovu vlkov, aby sme zistili, či svorka vôbec prežije tak, aby mohla mať ďalšie mláďatá.

Vlky nie sú chránené zvieratá?

Je vôbec dovolené na nich strieľať?

Teraz je trochu iná situácia ako vtedy. V tom čase bolo legálne vo vymedzených mesiacoch loviť vlky v podstate všade vrátane rezervácií. Dnes sú zóny, kde sa vlky nesmú loviť vôbec. Existujú tiež kvóty na lov vlkov a ku každému ulovenému vlkovi musí byť zavolaný niekto zo Štátnej ochrany prírody, kto mŕtvolu vlka zmeria, odoberie vzorku a zaeviduje. V praxi sa však toto pravidlo ťažko kontroluje, bohužiaľ, stále dochádza aj k nelegálnemu odstrelu vlkov.

Niekedy v polovici deväťdesiatych rokov som pre znepokojivý odstrel vlkov napísal svoj prvý podnet na okresný úrad. Jeden poľovník totiž strieľal na vlky tak, že ich pred posed lákal na kadávery uhynutých kráv. Vykladať uhynuté zvieratá bolo nelegálne aj vtedy, a tak to úrad zakázal. Odvtedy som sa stal veľkým nepriateľom miestnych poľovníkov.

Mnohí ľudia ťa skôr poznajú ako odborníka na medvede, vraj si ich v živote videl už stovky? Spomínaš si na svoje prvé stretnutie?

Medveďa som prvýkrát v živote videl ešte ako malé dieťa z auta. Neskôr priamo, keď som bol už stredoškólák. Jedno z prvých pozorovaní medveďov sa odohralo za dramatických okolností, keď nás k medveďovi priviedol postrelený jeleň. Ako som už spomínal, s bratom sme veľmi často chodili do lesa a brávali sme so sebou aj svojich psov – jedného huskyho a jednu sučku – kríženca huskyho a kaukazského ovčiarskeho psa. Raz sme takto boli na Sihlách, teda medzi Kokavou a Tichou dolinou. Psi nám na krátku vzdialenosť odbehli, o chvíľu sme ich počuli štekať (sučku), tak sme sa vybrali za nimi. Psi našli postreleného jeleňa, ešte žil, ale nemohol sa postaviť. Podľa rozrytej a zaschnutej pôdy v okolí ten jeleň tam ležal už pár dní. Bol postrelený zozadu, guľka mu zrejme uviazla v črevách a zomieral. Psi sme chytili a nevediac, čo robiť, sme sa vrátili domov. Napadlo mi zavolať kamarátovi

Karolovi (lebo len Kaliskí ako poľovníci s tým budú vedieť niečo spraviť). Spolu s oboma bratmi Kaliskými sme sa vrátili k tomu jeleňovi a rozhodli sa jeleňa podrezať, aby sa už netrápil. Len sme nevedeli, ako na to. Napriek zraneniu bol ešte mladý asi 5-ročný jeleň stále neuveriteľne silný. Stačilo, aby pohl hlavou a človeka by odhodil na niekoľko metrov. Našli sme si teda veľkú palicu, ja s Karolom sme ho tou palicou pridržali a Miro, Karolov starší brat, mu nožom podrezal krk. Posledných pár sekúnd jeho života si pamätám presne, hoci sa to odohralo pred viac ako dvadsiatimi rokmi. Jeleň sa z posledných síl vzoprel, zaklonil hlavu, čím sa rozrezané krvavé hrdlo celé roztvorilo a ešte zaručal veľmi zvláštnym spôsobom. Bolo ohromujúce cítiť tu emóciu, akou dal najavo, ako veľmi ešte chce žiť, že je ešte mladý a že je práve obdobie ruje. Jeleň po chvíli zomrel, ale tú atmosféru si pamätám dodnes.

Miestnym poľovníkom sme nič nepovedali. Chceli sme, aby mali z jeleňa úžitok divé zvieratá. Ja som mal odstopované, že do tej oblasti chodí niekoľko medvedov. Predpokladali sme, že si nejaký z nich tú mŕtvolu nájde. Vrátili sme sa teda na miesto činu na druhý deň a vzali sme so sebou aj psov a jednu dlhú kopiju so železným hrotom na obranu. Boli sme štyria 16 – 17-roční chlapci. Najvyššiemu z nás - Jurovi - sme dali do rúk kopiju a poslali ho ako prvého. Mal sa medveďa pokúsiť napichnúť, ak by sa náhodou proti nám rozbehol. Bola to taká poistka. A naozaj, keď sme prišli na miesto, vybehol na nás taký asi 200-kilogramový medveď, chrániac si svoju korisť. Zabrzdil asi 20 – 30 metrov pred nami, otočil sa a utekal preč. Mne v tej chvíli ako prvé napadlo bežať za ním spolu so psami. Chalani ma ale zastavili a psi sa tiež po chvíli vrátili, keď medveď zastal v húštine a zavrčal na nich. Zaujímavé bolo, že sme nikde nevedeli nájsť mŕtvolu toho jeleňa, medveď ho dokonale zamaskoval. Využil zvlhčený terén, našiel v ňom jamu, z ktorej odstránil trávu s machom a so zeminou, vtiahol

tam jeleňa a zeminu s trávou naspät usporiadal. My sme na tom kadáveri stáli a chvíľu sme o tom nevedeli. Tá zem bola na ňom poukladaná ako puzzle, nebolo to vidieť.

Predpokladám, že väčšina stretnutí s medveďmi nebola také dramatické?

Potom som videl medvede ešte mnohokrát, ale rýchlo ma prestali fascinovať. Oni sú na pozorovanie vcelku nudné zvieratá, väčšinou len spia alebo sa pasú. Vlci sa mi vždy zdali oveľa zaujímavejší. Keď som častejšie chodieval do Tichej a Kôprovej doliny, vídaval som medvede veľakrát, ako sa pasú na tráve alebo na čučoriedkach. Nič zaujímavé to ale nebolo. Postupne v priebehu niekoľkých rokov som dokázal rozoznať jednotlivé medvede a sledovať ich životné príbehy. Vtedy to začalo byť opäť zaujímavé. Až počas svojho štúdia na vysokej škole som sa začal venovať viac medveďom. Aj preto, že svorka vlkov v Tichej doline bola v tom čase už vystrieľaná. Napokon som sa rozhodol o medveďoch napísať diplomovku.

Bežní ľudia si možno nevedia predstaviť, ako sa dajú v divokej prírode odhaľovať príbehy medveďov a vzťahy medzi nimi?

Poviem to na príklade. Mal som v Tichej doline jedno obľúbené miesto, kde na jar bývala jedna medvedica s tromi mláďatami. Prvýkrát som ju zazrel ešte v roku 1996, pozoroval som ju potom niekoľko rokov. Mala trikrát po sebe tri mláďatá. Sledoval som ju, ako mladé vypiplala. Všetky prežili, osamostatnili sa a niektoré jej deti som potom videl ako dospelé. Žili neďaleko od jej pôvodného teritória. Boli to veľmi pekné pozorovania, hlavne na jar, keď mala každé dva roky nové mláďatá. Začiatkom júna som šiel na miesto, kde som vedel, že ju nájdem. Bola tam. Na tom mieste vždy trávila asi dva týždne. Ja som prišiel na tri-štyri dni, ľahol si tak 300 metrov od nej a jej mláďatá a celé dni pozoroval, čo vlastne robia. Mali